

Dr hab. Małgorzata Trzaskalik-Wyrwa, prof. UMFC

Warszawa, 15.10.2023

Recenzja pracy doktorskiej mgr Łukasza Kurpasa

Powierzona mi do zrecenzowania praca doktorska Pana mgr Łukasza Kurpasa jest wynikiem badań prowadzonych podczas wyjazdów studyjnych oraz podejmowanych przez doktoranta działań organizacyjnych. Tematycznie odnosi się ona do stosunkowo młodej dyscypliny naukowej, jaką jest organologia zajmująca się terenowym badaniem instrumentów organowych oraz naukowym opracowaniem wyników tych badań. W Polsce działania organologiczne prowadzone są dopiero od 70-tych lat XX wieku, a jednym z punktów badawczych w tej dziedzinie na naukowej mapie Polski jest Katedra Instrumentologii w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II. Jednocześnie należy zauważyć, że nie została dotąd w Polsce dokończona ewidencja instrumentów organowych, którą odnośnie do podgrupy organów historycznych prowadzi Narodowy Instytut Dziedzictwa („spadkobierca” Ośrodka Dokumentacji Zabytków), zaś w zakresie badań nad organami tzw. współczesnymi (datowanymi po 1945 roku) ewidencja w ogóle nie jest prowadzona systemowo, a lukę badawczą wypełniają autorzy opracowujący poszczególne regiony i udostępniający wyniki badań w branżowych publikacjach drukowanych lub na stronach internetowych dedykowanych polskim organom.

Pan mgr Łukasz Kurpas wybrał do opracowania obszar ograniczony nie tyle terytorialnie, co wytyczony podziałami administracyjnymi zakonu franciszkanów w Polsce obejmujący instrumenty w 13 kościołach Prowincji Wniebowzięcia NMP. Organy te nie zostały dotychczas kompletnie opisane i skatalogowane. Wybór tematu i metod naukowych zgodny jest z badaniami prowadzonymi od dziesięcioleci w ramach studiów muzykologicznych /specjalizacja instrumentologiczna/ KUL. Praca ewidencyjna z założenia nie stawia przed autorem konieczności rozwiązywania problemu naukowego (postawienia tezy i jej udowodnienia), lecz stanowi wkład w rozwój wiedzy organologicznej poprzez zidentyfikowanie i opisanie grupy obiektów, które dotąd nie zostały omówione naukowo, na czym polega oryginalność tegoż opracowania. Stwierdzeniem tym chciałabym potwierdzić zasadność przedstawiania wyników tego typu badań w charakterze prac doktorskich.

Praca doktorska Pana mgr Łukasza Kurpasa pt. *Organy w kościołach franciszkańskich Prowincji Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny na terenie Polski – studium instrumentoznawcze* składa się z trzech rozdziałów:

- Informacje historyczne o kościołach i organach Prowincji Wniebowzięcia NMP na terenie Polski
- Opis inwentaryacyjny organów
- Charakterystyka organów Prowincji Wniebowzięcia NMP na terenie Polski

opatrzonych wstępem i zakończeniem oraz wykazem skrótów, spisem fotografii i tabel, a także bibliografią. Istotnym elementem pracy jest również bogato wyposażony Aneks stanowiący 2/3 objętości pracy.

Informacje zostały uporządkowane w ramach segmentów poświęconych tematyce poszczególnych miejsc, w których zaprezentowano kolejno: historię kościoła (wraz ze zdjęciem obiektu) i historię organów – w rozdziale pierwszym, lokalizację instrumentu (ze zdjęciem ogólnego widoku szafy organowej na chórze), architekturę i wystrój prospektu, miech i dmuchawę, trakturę i wiatrownice (ze schematem rozmieszczenia w instrumencie), stół gry oraz dyspozycje instrumentów z zakresem skal – w rozdziale drugim. Trzeci rozdział stanowi syntezę i statystyki.

Układ pracy jest naukowo przejrzysty i oddziela informacje historyczne i opisy od zestawień i statystyk. W praktyce korzystanie z tego typu podzielonych pomiędzy rozdziałami danych dotyczących jednego miejsca jest utrudnione ze względu na konieczność przeskakiwania z jednego podrozdziału do kolejnego, aby mieć pod ręką komplet danych odnoszących się do wybranego obiektu.

Wszystkie przedstawione przez mgr. Łukasza Kurpasa informacje są wkładem w rozwój badań nad historycznymi i współczesnymi instrumentami organowymi. Dane zostały zdobyte poprzez oględziny własne i zestawione z dotychczas przeprowadzonymi badaniami innych autorów przedstawionymi w opracowaniach i publikacjach. Autor pracy nie prowadził własnej kwerendy archiwalnej.

Opisy obiektów przedstawione w **rozdziale drugim** wykonane zostały według jednolitego porządku wyznaczonego, jak zaznacza sam Autor, przez standardy badań prowadzonych w katedrze Instrumentologii KUL. Już na wstępie czytelnik zostaje poinformowany, jaka będzie kolejność podawanych danych technicznych: lokalizacja, szafa organowa i prospekt, miechy i dmuchawa, traktury i wiatrownice, stół gry, dyspozycja, zakresy skal, analizy dyspozycji i stan zachowania. Uzupełnieniem przedstawionych w tym rozdziale danych odnośnie dyspozycji są szczegółowe pomiary menzur dane dotyczące konstrukcji piszczałek zawarte w aneksie. Część analityczna polega na wytyczeniu skal poziomych i pionowych organów obrazowo prezentujących zakresy możliwości brzmieniowych.

Również w zakresie wizerunku organów mgr. Łukasz Kurpas przedstawia analizę cech charakterystycznych i dynamiki prospektu podpartą widoczną w tekście i terminologii konsultacją z dziedziny historii sztuki. Choć wśród pozycji bibliograficznych znalazło się pomnikowe dzieło o prospektach organowych autorstwa Ewy Smulikowskiej, z którego zaczerpnięto terminologię do opisów, to niestety nie wykorzystano nowej, metodologicznie o wiele bardziej zaawansowanej pozycji autorstwa Marcina Zglińskiego: *Nowożytny prospekt organowy i jego twórcy* (IS PAN Warszawa 2012).

Każdy z instrumentów pod względem konstrukcji opisany jest w tym rozdziale pracy przejrzysto. Jednolita metoda opisu ułatwia czytelnikowi samodzielne wykonanie porównań przedstawionych danych. Istotnym niedomaganiem jest w tym porządku brak analizy części konstrukcyjnych oraz brak identyfikacji zastosowanych technik i przyporządkowania do nich czasu powstania. Autor nie miał więc okazji wykazać tu znajomości historii technik budownictwa organowego. Wśród podanych informacji dotyczących systemów powietrznych nie znalazłam niestety danych o ciśnieniu powietrza w poszczególnych instrumentach.

Przedstawione w **trzecim rozdziale** syntezę stanowią raczej statystyki dotyczące wybranej do opracowania w ramach pracy doktorskiej grupy obiektów, będące liczbowym, tabelarycznym lub graficznym odzwierciedleniem podanych we wcześniejszych rozdziałach informacji. Graficzne

przedstawienie ilościowe stylu instrumentów, umiejscowienia szaf organowych i stołów gry, czy też graficzne i tabelaryczne przedstawienie zestawienia wielkości organów uważam za niekonieczne z punktu widzenia badań naukowych i prac ewidencyjnych. Z dużym zainteresowaniem odniosłam się w szczególności do zestawienia wielkości menzur wybranych głosów przedstawionego w podrozdziale dziewiątym (analiza menzur). Porównania te można byłoby rozwinąć w oparciu o materiał zgromadzony przez mgr. Łukasza Kurpasa w Aneksie analizując różnice w menzuracjach głosów poszczególnych rodzin również w pozostałych przedstawionych instrumentach, co podbudowane opisem warunków akustycznych i kubatur pomieszczeń, w jakich funkcjonują poszczególne instrumenty mogłoby posłużyć jako materiał pomocny w projektowaniu menzuracji dla praktykujących w tej materii organmistrzów.

Chciałabym w tym miejscu podkreślić ogromny nakład pracy włożony przez Autora w pomiary menzur głosów organowych (na wszystkich dźwiękach C/Fis) opisywanych w tej pracy instrumentów. Wyniki ukazane tabelarycznie i graficznie w odniesieniu do tzw. „menzury normalnej” z uwzględnieniem informacji o typie piszczałek oraz materiale wykonania przedstawione zostały w Aneksie w kolejności obiektów analogicznej do poprzedzających rozdziałów – łatwo więc czytelnikowi odnaleźć się w materiale. Parametry menzuracji stanowią istotny punkt wiedzy organologicznej, a zebrania ich i usystematyzowania w tego typu pracy podjąć się mógł jedynie naukowiec mający również zaplecze organmistrzowskie.

Wkład badawczy, jaki mgr Łukasz Kurpas wniósł do zasobu wiedzy o instrumentarium organowym w Polsce przygotowując pracę pod naukową opieką dr hab. Marii Szymanowicz, prof. KUL wart jest wysokiej oceny. Wyrażam również swoje uznanie dla Autora, który podjął się zebrania informacji o instrumentarium franciszkańskim i przedstawienia ich w tak satysfakcjonujący sposób łącząc doświadczenie organmistrzowskie z naukowym.

KONKLUZJA

Po gruntownym zapoznaniu się z pracą doktorską mgr Łukasza Kurpasa pt. *Organy w kościołach franciszkańskich Prowincji Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny na terenie Polski – studium instrumentoznawcze* stwierdzam, że doktorant przyczynił się do rozwoju nauki organologicznej i wzbogacił wiedzę o polskim instrumentarium organowym na wybranym do opracowania obszarze kościołów franciszkańskich Prowincji Wniebowzięcia NMP.

Tym samym praca spełnia wymagania art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r. poz. 1789).

Stawiam wniosek o przyjęcie pracy doktorskiej.

